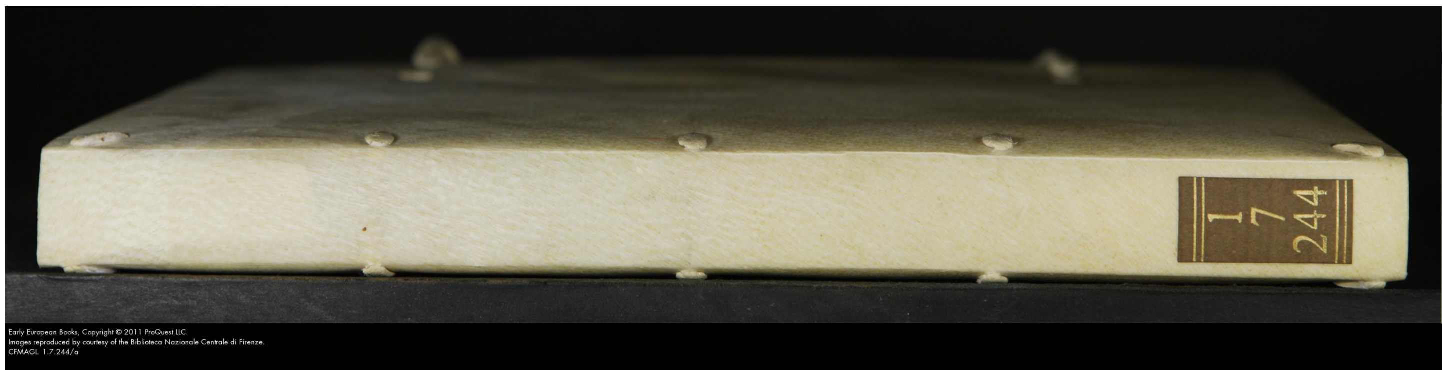
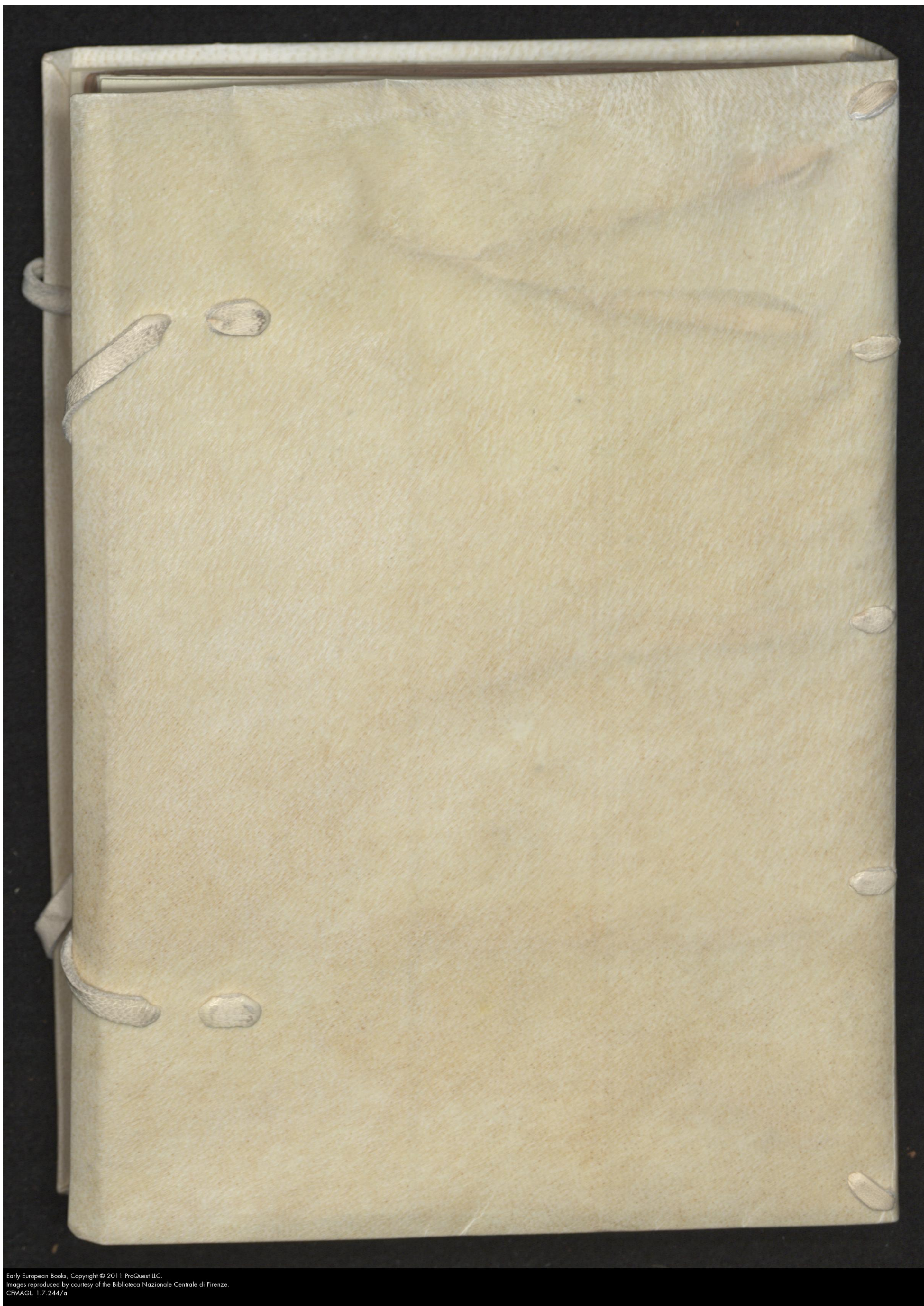
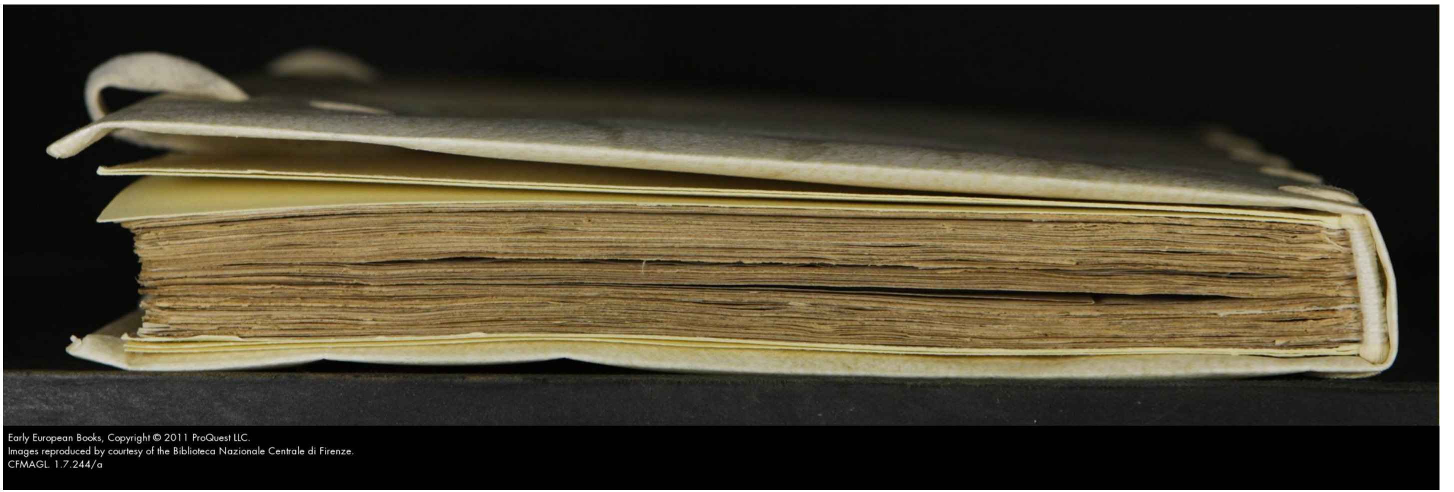

1
7
244

LEGES REGIAE ET LEGES X.VIRALES,

I. Lipsii operâ studiosè collectae.

Editio vltima.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
CIↄ. IↄCI.
Cum Priuilegiis Cæsareo & Regio.

58

DE REGIIS LEGIBVS, ET QVI REGES QVAS TVLERINT.

IVS omne Publicum aut Priuatum est. Publicum, Diuinum, aut Humanum. Diuinum, quod ad sacra & sacerdotes pertinet: Humanum, quod ad magistratus & publicam administrationem. Ex his Romulus rex Humanum praecipuè: Numa, Diuinum constituit. Et publico quidem iuri pauca aut reges ceteri aut x̄.viri addiderunt. Supererat Priuatum. quod in Naturale, Gentium, & Ciuile tribuitur. Naturae ius Romuli ferè leges praeferunt: Numa Gentium addidit. Romulus de educatione liberûm, de matrimoniis, de parentum iure sanxit: Numa, de homicidis, de bonae fidei contractibus, de sepultura, quaedam tulit. Iuris Ciuilis praecipuus auctor Seruius Tullius, qui auctore Dionysio de Contractibus & Iniuriis quinquaginta leges rogauit: item de foenore, de nexis, aere alieno, & alia. quae compluria in suas tabulas x̄.viri transtulerunt. Non aliena ab hac origine iuris Aristotelis diuisio est Iustitiae particularis in διανεμητικὴν *siue Distributiuam, &* ἀλλακτικὴν *siue Commutatiuam. Priorem illam iustitiam Romulus maximè, & ex parte Numa: posteriorem ceteri spectarunt. Romuli leges, quarum verba ipsa perierunt, sententiae ex antiquis, praecipuè Dionysio, colliguntur, sic concipi possunt.*

Deos patrios colunto: externas superstitiones aut fabulas ne admiscento. I.

Ne quid inauspicato publicè gerunto. II.

Nocturna sacrificia, peruigiliaque amouentor. III.

Rex sacrorum praeses, legum custos esto: iudicia exerceto: belli imperium habeto. IV.

Patres sacerdotia & magistratus capiunto: plebeiis patroni sunto. V.

Populi suffragia sunto: magistratus creanto: leges sciscunto: pacem bellumque iubento. VI.

Moenia sancta existimantor. VII.

Vxor Farreatione viro iuncta in sacra & bona eius venito: ius deuortendi ne esto. VIII.

60

IX. Si ſtuprum commiſit aliúdve quid peccaſſit, maritus iudex & vindex eſto: deque eo cum cognatis cognoſcito.

X. Temetum mulier ne bibito.

XI. Quod natum erit, parentes tollunto: monſtroſos tamen partus ſe fraude exponi fas eſto.

XII. In liberos ſuprema patrum auctoritas eſto: venumdare, occidere liceto.

Verba ipſa legum.

XIII. SI PATER FILIOM TER VENVM DVIT, FILIVS A PATRE LIBER ESTO.

XIV. SEI PVER PARENTEIS VERBERIT, AST OLOE PLORASSINT, PVER DIVEIS PARENTVM SACER ESTO. SEI NVRVS, SACRA DIVEIS PARENTVM ESTO.

XV. PATRONVS SI CLIENTI FRAVDEM FAXIT, SACER ESTO.

XVI. DVVMVIRI PERDVELLIONEM IVDICENT: SI A DVVMVIRIS PROVOCARIT, PROVOCATIONE CERTATO. SI VINCENT, CAPVT OBNVBITO, ARBORI INFELICI SVSPENDITO: VERBERATO VEL INTRA POMOERIVM, VEL EXTRA POMOERIVM.

Numae Pompilij leges.

Numa, ait Dionyſius, Romuli leges firmauit, nouas ipſe de ritibus & miniſtris ſacrorum adiunxit. Curiones, Flamines, Augures, Veſtales, Salios, Fetiales, Pontifices inſtituit. Legum aliquot verba haec reperiuntur.

I. DIS EX IMPVTATA VITE NE LIBANTO.

II. VINO ROGVM NE RESPERGITO.

III. PISCEIS QVEI SQVAMOSI NON SVNT NEI POLLVCETO: SQVAMOSOS OMNEIS PRAETER SCARVM POLLVCETO.

IV. QVOIVS AVSPICIO, CLASSE PROCINCTA, OPEIMA SPOLIA CAPIVNTVR, IOVI FERETRIO BOVEM CAEDITO. QVEI CEPIT, AERIS DVCENTA DARIER OPORTETO.

SECVNDA SPOLIA, IN MARTIS ARAM IN CAMPO SOLITAVRILIA VTRA VOLVERIT CAEDITO.

TERTIA SPOLIA, IANO QVIRINO AGNVM MAREM CAEDITO, CENTVM QVI CEPERIT EX AERE DATO.

V. QVI TERMINVM EXARASSIT, IPSVS ET BOVES SACREI SVNTO.

VI. SI QVIS HOMINEM LIBEROM DOLO SCIENS MORTI DVIT, PARICIDA ESTO: SI IMPRVDENS, TVM IN CONCIONE PRO CAPITE OCCISI ET NATIS EIVS ARIETEM OFFERTO.

VII. PELLEX ARAM IVNONIS NE TAGITO: SI TAGIT, IVNONI CRINIBVS DEMISSIS AGNVM FAEMINAM CAEDITO.

VIII. SEI HOMINEM FVLMIN IOVIS OCCISIT, NE SVPRA GENVA TOLLITO.

HOMO

HOMO SI FVLMINE OCCISVS ESIT, EI IVSTA NVLLA FIERI OPORTETO.

Sensa legum ista.

Deis fruge & mola salsa supplicanto. IX.
In contractibus fides seruator: Fidei numen omnes metuunto. X.
Si filius familias vxorem duxit, patri vendundi eius ne vltrà ius esto. XI.
Mulierem, si praegnas mortua fuat, nisi exciso partu, ne humato: qui XII.
secus faxit, quasi spem animantis peremerit, ita esto.

Tulli Hostilij.

Nati trigemini, donicum puberes esunt, de publico aluntor. I.

De X.virorum Legibus, quando & quomodo scriptae.

Regiae leges partim scriptae, partim inscriptae adusque Tarquinij Superbi tempora valuerunt. Primus ille & Seruij leges omnes abrogauit, & priorum Regum plerasque contemsit, ad vim omnia referens & libidinem dominandi. Tarquinio verò pulso, à Bruto & Valerio COSS. *reuocatas iterum Seruianas aliásque leges Dionysius adfirmat. Quasdam & ipsi* COSS. *& postea Tribuni addiderunt tuendae libertatis, vt sunt Valeriae, Sacratae, Iciliae leges. Sed hae omnes ius publicum spectabant: & priuato iuri nulla facta accessio ante leges X.virales.* A.V.C. CCXCII. *promulgata à Tribunis lex Terentia est de Quinqueuiris, vt Liuius, vel Decemuiris, vt Dionysius, Legum scrib. creandis. Eáque lex plebi volenti fuit. Nam ad id tempus loco regum* COSS. *ius dicebant: Consules autem ex patribus erant. Itaque in dissensu ordinum, cùm Patres occasione iuris praecipuè vterentur ad premendam plebem, nec plebeio contra patricium ius vllum aequum esset: omnibus concionibus iactata & flagitata lex Terentia est. Restitêre tamen, septem annos ipsos, patres. Fracti demum concessêre, missique legati in Graeciam ad Solonis inclitas leges aliarúmque ciuitatum instituta moresque noscendos. addit Dionysius etiam in Graecanicas Italiae ciuitates. Biennium plusminus legati abfuerunt. Reuersi sunt* A.V. CCCI. *Statímque plebs peruicit vt scribendarum legum initium fieret: patres tenuerant vt X.viri è patriciis tantùm crearentur. Creati Ap. Claudius, T. Genutius, P. Sextius, Sp. Veturius, C. Iulius, A. Manlius, Ser. Sulpitius, P. Curiatius, T. Romulius, Sp. Postumius, omnes consulares. Inierunt magistratum sine prouocatione* A.V. CCCII. *finéque anni propositae decem tabulae. Duae reliquae sequenti anno additae. In Graecis interpretandis vsi operâ sunt Hermodori Ephesij philosophi. Tabulas vocare placuit exemplo Atheniensium qui Solonis leges dixerunt* Ἄξονας, *tabulis ligneis incisas. quamuis istas aereas fuisse constet dissentiente Pomponio. Perlatae sunt comitiis centuriatis, fixae in foro ad Curiam Hostiliam. manserúntque, quamuis post varia incendia vrbis, vltra Septimij Seueri Imp. tempora. De diuisione tabularum ex fragmentis difficile iudicium est. Modo tamen & ordine scriptas fuisse non est dubium. Leges Regiae & Solonis, decem primas tabulas occupasse videntur: duae postremae de Sacris fuerunt, eásque à Faliscis petitas*

Seruius est auctor. Certè leges regiae ex I. II. *&* III. *tabula à Festo citantur: Lex Romuli de vendendis filiis à Dionysio in quartâ ponitur. Fragmenta quae supersunt, haec sunt.*

I. IVSSVS POPVLI ET SVFFRAGIA SVNTO, QVODCVMQVE POSTREMVM POPVLVS IVSSIT, ID IVS RATVMQVE ESTO.

II. PRIVILEGIA NE IRROGANTO.

III. DE CAPITE CIVIS NISI PER MAXIMVM COMITIATVM NE FERVNTO.

IIII. FORTI SANATIQVE IDEM IVS ESTO.

V. Qui hostem concitauerit, quíve ciuem hosti tradiderit, quíve coetus nocturnos agitauerit, capital esto.

VI. Sodalitates & collegia sunto: ast ne in publicas leges commodáve peccanto.

VII. QVI FRVGES EXCANTASSIT, CERERI SACER ESTO.

VIII. QVI FRVGEM ARATRO QVAESITAM PAVIT SECVITVE, PVBES CERERI SACRATOR: IMPVBES PRAETORIS ARBITRATV VERBERATOR, NOXAMVE DVPLIONEMVE PRAESTATO.

IX. Si in alieno pecus pauerit, actio esto.

X. Qui iniuria arbores alienas ceciderit, in singulas xxv. aeris luito.

XI. Arboris impendentis ramos xv. pedes à terra circumcidere ius esto.

XII. PATERFAMILIAS VTI LEGASSIT SVPER PECVNIA TVTELAVE SVAE REI, ITA IVS ESTO.

XIII. SI INTESTATVS MORITVR CVI SVVS HERES NEC ESCIT, AGNATVS PROXIMVS FAMILIAM HABETO: SI AGNATVS NEC ESCIT, GENTILES FAMILIAM HERCISCVNTO.

XIV. SI FVRIOSVS ESSE INCIPIT, AGNATORVM GENTILIVMQVE IN EO PECVNIAQVE EIVS POTESTAS ESTO.

XV. HOMINEM MORTVVM IN VRBE NE SEPELITO NEVE VRITO.

XVI. HOC PLVS NE FACITO: ROGVM ASCIA NE POLITO.

XVII. MVLIERES GENAS NE RADVNTO, NEVE LESSVM FVNERIS ERGO HABENTO.

XVIII. HOMINI MORTVO NE OSSA LEGITO, QVO POST FVNVS FACIAS, NISI BELLI PEREGREVE MORTVO.

XIX. QVI CORONAM PARIT, IPSE PECVNIAVE EIVS, VIRTVTIS CAVSA ARDVITOR.

XX. NEVE AVRVM ADDITO.

XXI. QVOI AVRO DENTES VINCTI ESVNT, AST IM CVM OLLO SEPELIRE ET VRERE SE FRAVDE ESTO.

XXII. Seruilis vnctura tollitor, omnisque circumpotatio.

XXIII. Rogum bustúmve nouum, propiùs L X. pedes, alienas aedes ne adiicito.

XXIV. Forum bustúmve ne vsucapito.

Si in ius vocet, atque eat. XXV.

Si morbus evitasve vitium escit, qui in ius vocassit, iumentum dato: si volet arceram, ne sternito. XXVI.

Siquid horum fuit vitium iudici, arbitrove, reove, dies diffeisus esto. XXVII.

Si vis vocationi fuat, testamini: igitur em capito. XXIIX.

Si calvitur pedemve struit, manum endoiacito. XXIX.

Siquei in iure manum conserunt, utrique superstitibus praesentibus vindicias sumunto. XXX.

Si vindiciam falsam tulit, rei sive litis arbitros tres dato: eorum arbitriis fructus duplione damnum deciditor. XXXI.

Rem ubei pagunt, oranto. nei pagunt, ante meridiem in foro aut in comitio causam coniiciunto. post meridiem praesente ambobus litem addicito. sol occasus suprema tempestas esto. XXXII.

Aeris confessi, rebusque iure iudicatis triginta dies iusti sunto: postidea manus endoiectio esto: in ius ducito: nei iudicatum facit, aut quips endo iure em vindicit, secum ducito, vincito aut nervo aut compedibus quindecim pondo, ne minore, aut si volet maiore vincito. si volet, suo vivito, ni suo vivit, qui em vinctum habebit libras farris endo dies dato: si volet, plus dato. XXXIII.

Tertiis nundinis partes secanto: si plus minusve secuerint, se fraude esto. XXXIV.

Assiduo vindex assiduus esto: proletario quivis volet vindex esto. XXXV.

Qui se sirit testarier, libripensve fuerit, ni testimonium fariatur, improbus intestabilisque esto. XXXVI.

Cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum obvagulatum ito. XXXVII.

Qui falsum testimonium dixerit, saxo Tarpeio deiicitor. XXXVIII.

Si iudex arbiterve ob rem iudicandam, pecuniam acceperit, Capital esto. XXXIX.

Qui malum carmen incantassit, Cereri sacer esto. XL.

Qui iniuriam alteri faxit, XXV. aeris poenae sunto. XLI.

Si quis carmen occentassit, actitassit, condidissit, quod alteri flagitium faxit, capital esto. XLII.

Si membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto. XLIII.

XLIV. SI NOX FVRTVM FAXIT, ET IM ALIQVIPS OCCISIT, IVRE CAESVS ESTO.

XLV. Interdiu si se telo defenderit, iure caesus esto.

XLVI. SI ADORAT FVRTO QVOD NEC MANIFESTVM ERIT, DVPLIONEM LVITO.

XLVII. Furta per lancem liciumque concepta, quasi manifesta vindicantor.

XLIIX. De furto pacisci liceto.

XLIX. TIGNOM IVNCTOM AEDIBVS, VINEAEQVE CONCAPES NE SOLVITO.

L. FVRTIVAE REI AETERNA AVCTORITAS ESTO.

LI. VSVS, AVCTORITAS FVNDI, BIENNIVM ESTO.

LII. ADVERSVS HOSTEM AETERNA AVCTORITAS ESTO.

LIII. QVI NEXVM FACIET MANCIPIVMQVE, VTI LINGVA NVNCVPASSIT, ITA IVS ESTO.

LIV. Vindiciae secundùm libertatem dantor.

LV. Nequis vnciario foenore plus exerceto.

LVI. Patricij cum plebeiis connubia ne iungunto.

LVII. Via in porrectum VIII. P. in amfractum XVI. P. lata esto.

LVIII. In finibus intra V. pedes vsucapio ne esto.

FINIS.

APPROBATIO.

In his legibus nihil est quod Religionem Catholicam offendat. quod attestor

Walterus Vander Steeghen S. Theol. Licentiatus,
Ecclesiæ Antuerpiensis Canonicus.

Vaticinium Cn. Marij ex lib. 5. Titi Liuij à Josepho Scal. emendatum

Romulidę si perduellis expellere uoltis
Et uomicam, quę gentium longe alienigenam
Venit; Apollini uouendos censeo ludos,
Quique Apollini fiant commune quotannis,
Praetor is ludis faciundis ollu' praesto,
Qui summum Poplo plebeique endo urbe dabit ius.
Poplos publicitus cum dederit è stipe partem,
Conferinant uti priuatim pro se quisque.
At bis quinque uiri sacra Graeco ritu obeunto
Hęc si faxitis recte, uos gaudebitis semper,
Atque adeo fiet melior res publica uestra.
Nam is Diuus uestros perduellis extinguet ad unum,
Qui uestros campos placide nunc inrigat rasendo.

